

หน้าต่างความเชื่อ

มนุษย์แต่ละคนมีการกระทำที่แตกต่างกันไป บ้างก็ดูเข้าท่า บ้างก็ไม่เอาไหน น่าสนใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมไม่เหมือนกัน เมื่อไม่นานมานี้มีผู้เสนอว่า “หน้าต่างความเชื่อ” (BELIEF WINDOW) เป็นตัวการสำคัญ

“หน้าต่างความเชื่อ” จะกลั่นกรองสิ่งที่เรามองเห็นที่เป็นข้อมูลมากมายมหาศาลในแต่ละวันนำไปสู่การตัดสินใจต่าง ๆ และนำไปสู่คำอธิบายว่า เหตุใดโลกจึงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นอกจากนี้ ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้รับทราบว่าคุณอื่นเป็นอย่างไร และทำให้เราอ่านสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองได้ ถ้ามีข้อมูลบางอย่างที่เราไม่ต้องการ “เห็น” หรือทราบ เราก็จะใช้หน้าต่างนี้เป็นตัวกรองมันออกให้ห่างจากตัวเรา

อย่างไรก็ดี มีอันตรายแอบซ่อนอยู่ในหน้าต่างบานนี้ เพราะมนุษย์จะเชื่อว่าการรับรู้ของตนเองนั้น เป็นสิ่งที่จริงแท้ ถูกต้องแน่นอน อย่างไม่ต้องสงสัย ไม่ว่ามันจะสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม ตรงนี้แหละที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว มีความทุกข์หรือมีความสุข

ตัวอย่างก็เช่น เราเคยเห็นคนไม่ฉลาดแต่ทำตัวเหมือนนักปราชญ์ เห็นคนถูกเป่ากระหม่อม ลงยันต์ แล้วนึกว่าตัวเองหนึ่งเหนียวเลยกล้าบ้าบิ่น เห็นคนที่คิดว่าตัวเองเป็นคนไม่ฉลาดทั้งที่ตนเองฉลาด เห็นเด็กปานกลางมั่นใจและใช้ศักยภาพตนเองเต็มที่ เพราะมีคนชักจูงให้เห็นว่าเขามีความสามารถ ไม่ใช่คนโง่และทำอะไรไม่เป็นเลย เราเคยได้ยินเรื่องราวทหารที่อมพระออรบอย่างบ้าบิ่น ทั้งที่จริงแล้วเข้าใจผิด เพราะอมก้อนหินธรรมดา

สำหรับแต่ละความเชื่อ เรามักจะสร้างกฎในใจขึ้นมาได้จิตสำนึก เพื่อควบคุมการกระทำของเรา กฎต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือ “ถ้าเป็นอย่างนั้น มันจะต้องเป็นอย่างนี้” ซึ่งเป็นตัวเปลี่ยนความเชื่อของเราให้แสดงออกมาเป็นการกระทำ ตัวอย่างเช่น ถ้าท่านเชื่อว่า “หมาพันธุ์โดเบอร์แมนพินเซอร์เป็นหมาดุร้าย” (โดเบอร์แมนอีกพันธุ์หนึ่ง คือ โดเบอร์แมนพินเซอร์ตัวเล็กกว่าหมาปากกิ้ง) ซึ่งเป็นความเชื่อที่เชื่อมโยงกับความจำเป็นในการอยู่รอดของท่าน ดังนั้นใจของท่านก็จะตั้งกฎกติกาค่าที่ใช้ควบคุมการกระทำเกี่ยวกับหมาพันธุ์นี้ทันที

ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นในใจอย่างไรไม่รู้ตัว กฎกติกาค่าจะทำให้เรามีปฏิกิริยาออกมาอย่างอัตโนมัติ ถ้าท่านเดินเข้าไปในบ้านที่เลี้ยงหมาพันธุ์โดเบอร์แมนพินเซอร์ด้วยความเชื่อว่ามันดุ ทันทีที่ท่านเห็นหมา กฎกติกาค่าที่ตั้งไว้ก็จะแปรเปลี่ยนเป็นการกระทำทันที ไม่วิ่งหนี ก็ปิ่นรื้อ ปืนตันไม้ วิ่งกลับไปที่รถ เป็นต้น

การปักใจในความเชื่อของตนเองโดยไม่ตรวจสอบว่ามันเป็นจริงหรือไม่ แปรเปลี่ยนไปบ้างหรือไม่ จึงเป็นจุดอ่อนของมนุษย์ เพราะการกระทำที่ออกมา ก็จะเหมือนเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ถ้าตราบไตที่เชื่อว่าหมาพันธุ์โด้เบอร์แมนพินเซอร์ดู พฤติกรรมของคุณก็จะหลีกเลี่ยง ระวังตัวเองทุกครั้งที่พบมันไม่ว่าตัวไหน ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงหมาพันธุ์นี้ไม่ได้ดุร้ายไปเสียทุกตัว นั่นก็หมายความว่า ความเชื่อของคุณไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ทำให้คุณเสียโอกาสดี ๆ ไป ไม่มีโอกาสพบหมาพันธุ์โด้เบอร์แมนบางตัวที่น่ารัก ถ้าการเสียโอกาสนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่สำหรับคุณก็ไม่ใช่ไร แต่ถ้าเป็นเรื่องอื่นที่ใหญ่กว่านี้ ตัวคุณก็เป็นคนเสียโอกาส เพราะมีความเชื่อในหน้าต่างไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

อีกตัวอย่างหนึ่ง สมมติว่าคุณเชื่อว่าเด็กต้องเรียนภาษาเดียวไปจนถึงอายุ ๑๐ ขวบ เพื่อความเก่งกาจในภาษาแม่ก่อนที่จะเรียนภาษาอื่น (เช่น ภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น หรือจีน) คุณก็ไม่ให้ลูกคุณเรียนภาษาต่างประเทศเลย เพราะต้องการให้เป็นคนไทยตัวอย่าง แต่ความเชื่อในหน้าต่างของคุณไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เขาพิสูจน์กันแล้วในทางวิชาการว่า เด็กสามารถเรียนได้หลายภาษาในเวลาเดียวกัน ยิ่งเริ่มเรียนภาษาต่างประเทศในวัยเด็กก็ยิ่งจะมีประโยชน์ อย่างนี้ก็แสดงว่า คุณเสียโอกาส แต่ถ้าคุณยังมีความเชื่ออีกว่า รู้ภาษาไทยภาษาเดียวก็พอ อย่างนี้ก็ไม่ต้องพูดกันอีกแล้ว เพราะหน้าต่างคุณอาจซำรุดจนเกินกว่าจะซ่อมได้แซมได้ เพราะไม่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง

การตรวจสอบ “หน้าต่างความเชื่อ” ของแต่ละคน จึงเป็นเรื่องสำคัญ การเปิดใจกว้างรับข้อมูลใหม่ ๆ มาซ่อมแซมหน้าต่างจะทำให้คนทันสมัย ไม่เสียประโยชน์ที่พึงได้รับ และมีการกระทำที่สมเหตุผล สอดคล้องกับกาลสมัยและผิดพลาดน้อยลง

ตัดตอนและดัดแปลงจาก วรากรณ์ สามโกเศศ. จงซ่อมแซม “หน้าต่างความเชื่อ” อยู่เสมอ. มติชนรายวัน วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๕